

בין מלה לתנועה

שירי לילוס

ואחת מהן תיעדה את דבריהן באמצעות מחשב. התייעוד הוצג על לוח שהיה חשוף לכל התלמידות.

ניתוח השיר עם התלמידות בכיתה

Analysis of the song with the students in the classroom

לבסוף זיהינו את הדימויים בשיר והתלמידות העלו דימויים נוספים המתייחסים אל השיר.

ניסינו לפרש את השיר, לתאר את האווירה המתוארת בו ולעמוד על תחושותיה של הדוברת. בסיום התחשבתה של הדוברת הבא ביקשתי מהתלמידות לקחת הביתה את רשימת הדימויים שלהם ולחפש ייצוג בר-צילום שלהם בסביבתן.

הדימויים שהעלו התלמידות ביחס לשיר

The images made by students in relation to the poem

בשלב הרביעי עסקנו באיסוף דימויים חזותיים ובניתוחם. בשלב זה חולקו התלמידות לזוגות, על פי מצאים מהשאלון שקשורים בחוויות חזותיות. כל זוג עבד על חוויות הקשורות לשיר.

Students in the computer laboratory

תייעוד התלמידות במעבדת המחשבים

המחקר המובא כאן נערך במסגרת לימודי לתואר שני במסלול לאוריינות חזותית בחינוך במכללת סמינר הקיבוצים. הוא נועד להציע מודל הוראה המשלב הוראה תיאורטית של מקצועות המחול והוראה מעשית בתחומים אלה. המודל מציג שימוש בניתוח טקסטים מהקאנון הישראלי ולמידה חווייתית שלהם כבסיס ללמידה משמעותית וערכית, תוך שילוב הפן המעשי של מקצוע המחול. מודל זה צמח מתוך צורך לחפש אלטרנטיבה רלוונטית להוראה הפרונטלית המסורתית. התחושה היתה שדרכי ההוראה הלכו והתנוונו, עד לחצב שתלמידים מקבלים מידע ומשננים אותו, אבל אינם עוברים תהליך משמעותי של רכישת ידע.

במחקר זה ביקשתי לבדוק כמה שאלות:

- האם אפשר לכוון ללמידה משמעותית של טקסטים מילוליים באמצעות מחול?
- אילו כלים מקבלות תלמידות מגמת המחול ליצירה עצמית?
- כיצד ישפיע תהליך יצירה שיתופי ועצמאי על התלמידות?
- מה תהיה השפעת התהליך על התלמידה?

השאלות נבדקו בעזרת קבוצת מחקר שכללה 12 תלמידות כיתה י' במגמת מחול בתיכון "קציר" ברחובות. התלמידות לומדות היבטים תיאורטיים במחול, כמו תולדות המחול, אנטומיה יישומית למחול ומוסיקה למחול; ההיבטים המעשיים שנלמדים במגמה כוללים טכניקה (בעיקר בלט קלאסי ומודרני) ויצירה.

שבעת שלבי המחקר

בשלב הראשון בחרתי בשיר *בובה ממוכנת* מאת המשוררת הישראלית דליה רביקוביץ'. לקראת תהליך ניתוח השיר עם התלמידות, ניתחתי את השיר בעצמי על פי מודל שהציגה לי אחת המורות לספרות בבית הספר. לאחר שהסתיים שלב ההכנה המשכתי לשלבים הפעילים עם התלמידות בכיתה.

בשלב השני השיבו התלמידות על שאלון וירטואלי. השאלון סייע לי להכיר את התלמידות ולזהות מאפיינים משמעותיים ומשותפים ביניהן, שעל פיהם חולקו התלמידות לקבוצות עבודה במחקר. השאלון המקוון איפשר איסוף של המידע באופן מהיר מכל התלמידות בבת אחת, הוביל לאחידות של נושאי השאלות ואיפשר בהמשך פילוג של התלמידות לקבוצות עבודה לפי תשובותיהן.

מתוך השאלון הווירטואלי

From virtual questionnaire

בשלב השלישי נפגשתי עם התלמידות לניתוח השיר. התלמידות שיתפו פעולה בניתוח השיר, אף על פי שבתחילת התהליך התפלאו לפגוש אותי בהקשר של הוראת הספרות. במפגש התלמידות דיברו באופן חופשי

Postures created by two students

תיעוד הפסלים שיצרו שתיים מהתלמידות

השלב השישי עסק ביצירת משפטי תנועה שיחברו בין התנוחות. ביקשתי מהתלמידות לחבר בין תנוחה לתנוחה באמצעות שמונה ספירות תנועה. השלב השביעי עסק ביצירת ריקוד שיחבר את כל משפטי התנועה. כל זוג לימד את כל התלמידות האחרות את משפטי התנועה. הכוונה היתה ליצור מאגר רחב של משפטי תנועה, שיאפשרו יצירת ריקוד, וכן להציב את התלמידות בשני תפקידים: תפקיד התלמידה ותפקיד המורה / הכוריאוגרפית.

סיכום והמלצות

הצלחת המודל

מהממצאים עולות כמה מסקנות הנוגעות להצלחת המודל: המודל יכול להוות אמצעי יצירה לתלמידות המחפשות מקור ליצירה שאינה מבוססת על סיפור אישי או על רגש. הוא יכול להוות תהליך מובנה ליצירת מחול, כדי להשתמש במודל גם כאמצעי משמעותי ללמידה של הטקסט המקורי, יש לשמור על קשר הדוק לטקסט לאורך כל שלבי היצירה.

העצמה דרך למידה משמעותית ויצירה עצמאית

תובנות נוספות שעלו מהמחקר הן שללמידת אמנויות יש חשיבות כמנוף ללמידה משמעותית ושלתהליך הלמידה והיצירה העצמית יש חשיבות

בסוף התהליך כל זוג בחר שני תצלומים.

התלמידות ניתחו את התצלומים. הניתוח כלל התייחסות לסיבות לבחירה בתמונה ופרשנות בנוגע לתמונה - אילו אסוציאציות עולות ביחס לתמונה? תהליך בחירת התמונות לווה בהתרגשות רבה, היה חווייתי ועורר בהן גם רגשות חברתיים.

השלב החמישי עסק במעבר מפריט חזותי לתנוחה ולתנועה.

חילקתי את התלמידות לקבוצות חדשות, על בסיס ממצאים הקשורים בחוויות תנועתיות שעלו מהשאלון. כל קבוצה קיבלה ארבע תמונות ואת ניתוח התמונות שערכו התלמידות במפגש הקודם. על סמך הפריט החזותי ועל סמך ניתוחו התבקשו הקבוצות ליצור ארבע תנוחות המייצגות את ארבע התמונות שבידיהן.

התצלומים שבחרו התלמידות
Photos selected by the students

חימום של הקבוצה בתוכנית הכוריאוגרפיה 2014-2015, צילום: יאיר מייחוס
Warm up before performance 2014-2015, photo: Yair Meyuhas

כתהליך העצמה של התלמידות. ההזדמנות להתמודד עם תהליך יצירה ולקבל אחריות לתהליך הלמידה היתה בגדר חידוש לתלמידות. משיחות שערכתי עם התלמידות לצורך המחקר ומפגשים עם תלמידים מחוץ למסגרת המחקר עולה כי ברוב מקצועות הלימוד מצפים שהם ילמדו את המידע שנמסר להם מפי המורים וישנו אותו. יתרה מזאת, גם בבחינות מצפים שהתלמידים יציגו מידע זה באופן כמעט זהה לאופן שבו נמסר להם. מקצועות האמנות מספקים לתלמידות הזדמנות להיות מעורבות בתהליך יצירתי הנובע מהרקע שממנו צמחו, מחוויותיהן ומהתנסויות שלהן.

קידום מוטיבציה בלמידה

ממצאי המחקר מאשרים ממצאים של מחקרים קודמים, שלפיהם יש מרכיבים המקדמים מוטיבציה בלמידה והמובילים לתהליכים של למידה משמעותית. קביעת תאריך יעד והגדרת אופי התוצר הנדרש יכולות להשפיע על רמת המוטיבציה, על אופי התהליך ועל איכות התוצר. נראה שהעדר גורמים מאיימים, כמו מתן ציון או ניסוח הערכה המתייחסים לתהליך, הוביל לתהליך נעים ורגוע שבסופו גם תוצר תנועתי. עם זאת, איכות התוצר היתה ברמה נמוכה ביחס לאיכותו של תוצר הראוי לעלות על הבמה. כמו כן, התלמידות ציינו בכנות שישקיעו הרבה יותר תשומת לב ומאמץ בעבודות הקומפוזיציה שלהן לבגרות.

הטמעת ערכים באמצעות אמנויות

הסוגיה האחרונה העולה מממצאי המחקר היא הטמעת ערכים באמצעות אמנויות ותהליך יצירתי שיתופי. תהליך שיתופי שבו התלמידות עובדות יחד ולוקחות יוזמה על תהליך היצירה מזמן עיסוק בערכים חשובים. תובנה זו עשויה לסייע בקידום תוכניות להטמעת ערכים במערכת החינוך.

המלצות להמשך מחקר ויישום של המודל

בפן הפדגוגי הייתי מציעה להמשיך את המודל, להרחיב ולהעמיק אותו. אפשר לפתח את המודל לשימוש בטקסטים ממקצועות תיאורטיים נוספים הנלמדים במערכת החינוך, דוגמת תנ"ך, אנגלית וסוגות נוספות בספרות. בתחום המחול, אפשר להרחיב את המודל ולשלב בו את כתב התנועה "אשכול-זכמן". באמצעות כתב התנועה יוכלו התלמידות להעמיק בחקר התנוחות שיצרו ולעסוק בניתוח ובתיעוד נוספים. את המודל אפשר להרחיב ולהציע אותו לכלל אוכלוסיית התלמידים, גם אלה שאינם רוקדים. למשל, אפשר להשתמש במודל ליצירת קטעי תנועה לליווי טקסים בבית הספר וכך להוסיף תוכן משמעותי לטקס. בכל הנוגע לאוריינות החזותית, מחקר זה לא עסק בניתוח התוצרים התנועתיים שיצרו התלמידות, אלא בתהליך ובהשפעתו. אני מציעה לבצע מחקר המשך שיתמקד בניתוח התנוחות ומשפטי התנועה שיצרו התלמידות לאור תיאוריות העוסקות בניתוח חזותי.

לסיכום, המודל שפותח במחקר יכול להוות כלי עבודה למורים וליוצרים. זהו מודל מובנה בעל שלבים ברורים, המתאים ליישום בתחומי הדעת השונים. הוא מזמן עיסוק באמנויות המוביל להטמעת ערכים ולהעצמת התלמידים. הוא בר יישום גם למורים שאינם מתחומי האמנויות ולכן זמין לכלל המורים, כמו גם ליוצרים.

שירי לילוס בוגרת מגמת המחול בתיכון "תלמה ילין". בעלת תואר B.ed בהוראת מחול וסטודנטית לתואר שני במסלול לאוריינות חזותית בחינוך במכללת סמינר הקיבוצים. מורה למחול, מלמדת את המקצועות התיאורטיים לבגרות במחול. מדריכה בפיקוח על המחול במשרד החינוך בתחום ההשתלמויות המקוונות והבחינות המתוקשבות.